

PRÒLEG

Roser Vernet

Diem que anomenem terra tot allò que configura el lloc que habitem. D'una banda, la superfície i el substrat damunt dels quals bastim els aixoplucs que ens acullen i pel damunt dels quals ens movem. De l'altra banda, la volta del cel, que sembla infinita i no ho és, davall de la qual somiem en múltiples infinits de fireta. Damunt i davall alhora, fem i desfem tot allò que encabim dins la paraula vida, que és feta també de memòria ancestral i futura.

Llavors, de què parlem quan parlem de la memòria de la terra? De què està feta? La terra té memòria. La terra és memòria. La terra fa memòria, la terra guarda memòria... i així anar jugant amb els verbs que podem associar a aquesta facultat de recordar, emmagatzemar i transmetre amb les paraules que la creen i la recreen. El llenguatge fet de capes de memòries transmeses i projectades. La memòria com a facultat pròpia dels humans, sí. Però no pas de

manera exclusiva ni del tot determinant, encara que naltros en siguem dipositaris i transmissors.

La terra és memòria feta pedra —lliure o sotmesa— que ens explica orígens i vicissituds remotes, de despús-ahir, d'ara mateix i de demà a tocar. Pedres fent paret, pedres fent tartera, pedres esmicolades de trossos, muntanyes i barrancades, pedres traficades, pedres esperant mans. I tres pedretes damunt les tombes per testimoniar que recordem a qui ja no hi és damunt d'aquesta terra. Testimoniar, recordar, verbs afins que transiten per espais públics i privats, no sempre acordats entre ells en sentit i direcció.

La terra és memòria feta aigua —cavallera o empresonada— que transita pel damunt i pel davall per fer créixer la vida. La d'abans, la d'ara i la de sempre. I l'absència de l'aigua és com una desmemòria que esborra una part que no ha pogut ser. Com un oblit que, tot i ser buit necessari, també ens alerta. Quan l'aigua desapareix, quan l'aigua ens és negada, i quan l'aigua pot ser tomba que esborra memòria.

La terra és memòria feta aire —net o enverinat— que transporta sense aturador tot allò que respirem i palpem sense veure, però sense el qual no podríem mirar enrere, ni endavant. Ni contemplar la nit estelada ni la lluna mentidera. Ni fer volar coloms misatgers.

La memòria polièdrica i polifònica que la terra construeix és temps i espai fent camí que se'ns ofereix i que se'ns transmet a través de tots els sentits

—amatents o distrets. Ens penetra pertot. Feta de gustos i olors, que tòpicament hem etiquetat d'evocadors per excel·lència. Feta de mil imatges clares o borroses, fixades i canviants, pròpies i alienes. Feta de carícies manyagues o enceses, o de batzacades violentes i feridores, a dosis irregulars i desiguals. Feta de sons i de veus, músiques i esgarips que s'alternen i es barregen, que clamen en deserts antics o en nollocs futurs, i que no paren d'encadenar-se. La memòria és sempre moviment d'anades i vingudes, de tombs i retombs.

La memòria de la terra, doncs, és aquest *totum revolutum* que ens acompanya nit i dia, en la vetlla i en el somni. I de manera determinant o sense escarafalls, ens fa ser qui som i com som, si més no en aquella part nostra que encara hi viu prou a prop, d'aquesta terra.

Per això, amb intenció o sense, traduïm tot el que ens mostra i ens fa saber, i no deixem de dir-la, d'explicar-la, d'anomenar-la per reconèixer-la i compartir-la. Que la memòria individual o col·lectiva mai no és del tot privada sinó que forma part del teixit de vides que la terra acull. Com les pedres de la tartera o les gotes d'aigua del riu. O com els còdols que són, de fet, la barreja de les unes i les altres.

I serà el llenguatge compartit i la llengua i la parla pròpies qui endreçarà, narrarà, inventarà o falsificarà

allò que la terra mostra com a memòria que és. La llengua que relata, recupera i completa allò que l'espai i el temps configuren mentre són present i quan esdevenen record o pregunta.

Ho fem cadascú de naltros amb aquest batibull que ens inclou, i amb el batibull dels altres, vius i morts, en l'espai concret immediat i conegut. I en aquell altre llunyà i ignot, possible o impossible, desitjat o temut. Perquè cada petita memòria individual que desgranem quan la narrem feta paraules, naix pels camins que recorren, de bracet i fent conlloga, la gran i la petita. Camins físics que ens permeten (re)descobrir i (re)visitar llocs quotidians sabuts i llocs desfigurats o desconeguts. I camins mentals que paral·lelament transiten per un ahir o un demà llunyans o propers vistos des de l'avui que recorda.

Recorrem els laberints de les construccions de gratacels d'escuradents del Garrell o ensopeguem amb les cabanyes de l'Ernesto que no *parava de construir-se a les places de la Ciutat Vella amb cartons i flassades de vells i velles que s'havien mort i que els hereus havien llençat a la brossa*.

Ho fem des d'un avui particular, personal, que ens imposarà sovint condicionants a l'hora de fer memòria. I en aquest exercici triarem aquells ingredients, instruments i excuses que més ens convinguin i ens abelleixin per fixar aquell record —verídic o inventat, però sempre real— d'un bocí de memòria pròpia o delegada, d'un lloc i d'un temps, que *Construir un relat*

equivale exactament a la capacitat de crear memòria, sigui individual o col·lectiva... No pot haver-hi cap relat convincent si la narració no crea un temps i un espai —un «cronotop»— creïble i coherent.

Tant si amb la realitat fan conlloga o cadascuna per on l'enfila, perquè la memòria també és un camí que pot bifurcar-se i dur-nos lluny. Com els relats que els fem ser sense límits necessaris ni escenaris tangibles. *Al món conegut han batejat aquest racó com un mar entre continents; el mar blanc, diuen altres...*

En aquest narrar, els noms seran sovint el nostre aliat principal. Aquells noms propis i comuns, topònims i antropònims —tots volgudament i necessàriament compartits— que concentren, delimiten i expliquen memòria de lloc, de temps, de fets. *Tota la vida he associat les paraules i els llocs fins a confondre'ls. Els topònims sempre m'han semblat la natura mateixa que parlava. O són eco de la veu de qui els imposa per recrear una nova memòria: El lloc es deia San Gregorio com hauria pogut rebre el nom d'un altre cristià nascut segles enrere a milers de quilòmetres de distància.*

Noms que descriuen l'espai, que fixen el moment en què sants i dimonis van córrer pel terme i hi van deixar petja, com a les Pedres marcades per algun rei o algun pirata, per tal que en quedi constància en un món fet de volubilitats i acceleracions. O noms impronunciables *Pukkila, a Kemijarvi, a Rääkkylä*. Que, és clar, parlen de mons remots que enyorem sense conèixer, mentre que l'immediat que coneixem se'ns

desdibuixa ja en el present. *Passat i futur s'escriuen amb èpica i distopia. I el present? El present és una història de por.*

Històries que ens són transmeses, que transmetem i a cada baula afegim, traiem, modifiquem... per seguir fent cadena que avança i aferma i pot condemnar o salvar. I entremig, els records que no es poden associar a cap lloc amb nom propi i que malden per fer-se imatge i so que els representi. Bandes sonores pròpies o apropiades. I silencis oblit.

I uns i altres dibuixant mapes muts o sorollosos, que configuren cartografies viscudes i transitades per aquestes memòries individuals caminades pels que ja no hi són. *A uns tres-cents quilòmetres quedava abuidat i immòbil el seu poble natal. Seguia dempeus a nou-cents metres d'altitud, emplaçat entre prats i amb una de les serres occidentals del Sistema Ibèric com a horitzó dominant.*

Mapes que ara ocupem resseguint-ne traces tangibles, que foren ruïnes, que foren construccions amb voluntat efímera o amb vocació d'eternitat. I els vestigis intangibles que vagaregen a la recerca de qui vulgui acollir-los per encarnar-se de nou i seguir cartografiant memòries i dibuixant escenaris i camins. *Els vells carrers de la Moreria, del Forn, de la Sinoga i del Portal i les costeres que antigament pujaven cap al castell dels Montcada, van fossilitzar-se... El poble va tirar cap als afores.*

I aquella memòria amagada d'allò que hauria pogut ser i no fou. D'allò que potser serà o deixarà de

ser, tant si naix del somni o del malson d'un present que ara és memòria de futur i que serà llavor o residu.

Per molt que aquest present estrany —en què impera el desfici provocat per la capacitat d'emmagatzemar i arxivar records i memòria de manera compulsiva— faci que arxius esdevinguin immensos abocadors, o instruments per *crear un duplicat artificial del món, increïblement precís i alhora desproveït de gust i d'olor i de formes palpables*, mai no queda del tot enterrat allò que algú escriu i algú llegeix.

I si mai la memòria transmesa pels altaveus, que sonen tothora i per tots els mitjans, s'omple de relats que emmascaren realitats, de mentides erigides en dogma i de veritats esborrades, potser ens caldrà, per restituir-la, tornar a allò que la terra, l'aigua i l'aire ens transmeten, abans que el foc potser ho arrasi tot.